

Índex

AGRAÏMENTS	9
1. INTRODUCCIÓ.....	11
1.1 Objectius de la recerca.....	12
2. MARC TEÒRIC.....	15
2.1 Marc contextual.....	15
2.2 Característiques de les poblacions d'estudi.....	39
2.2.1 Indicadors sociodemogràfics del Principat d'Andorra	39
2.2.2 Indicadors socioeconòmics del Principat d'Andorra ..	53
2.2.3 Indicadors socioeducatius.....	64
2.2.4 Indicadors del sector turístic.....	70
2.2.5 Indicadors sociodemogràfics del departament de	
l'Arieja	74
2.2.6 Indicadors socioeconòmics de l'Arieja	77
3. BREU REPÀS METODOLÒGIC.....	81
3.1 Metodologia emprada.....	81
3.2 Hipòtesis.....	87
4. ANÀLISI.....	93
4.1. Relacions frontereres.....	93
4.1.1 Percepció del tipus de relació entre ambdues zones	94
4.1.2 Vinçle laboral.....	98
4.1.2.1 Col·lectiu dels frontereres.....	102
4.1.3 Vinçle turístic	109
4.1.3.1 Vinçle comercial. Moviment de França cap	
a Andorra	109
4.1.3.2 Vinçle comercial. Moviment d'Andorra cap	
a França.....	123
4.1.3.3 Vincles basats en activitats d'oci i lleure.....	126
4.1.3.4 Vinçle esportiu.....	127

4.1.4	Vincle emocional i familiar.....	128
4.1.5	Altres vincles.....	129
4.2	El Pas de la Casa.....	130
4.2.1	Rol que juga com a poble fronterer.....	131
4.2.2	Percepció de la composició demogràfica i lingüística del Pas de la Casa.....	138
4.2.3	Relacions entre el Pas de la Casa i Andorra.....	143
4.2.3.1	El fenomen del Front Autonomista del Pas de la Casa.....	151
4.3	Percepció de les relacions transfrontereres.....	152
4.3.1	Relacions per àmbits.....	153
4.3.1.1	Relació d'intercanvi econòmic.....	153
4.3.1.2	Relacions institucionals.....	159
4.3.1.3	Relació educativa.....	162
4.3.1.4	Relació laboral.....	174
4.3.1.5	Relació familiar i afectiva.....	181
4.3.1.6	Relació turística.....	186
4.3.1.7	Vincle sanitari.....	196
4.3.2	Impacte sobre la societat andorrana.....	200
4.3.2.1	Comunitat francesa a Andorra.....	202
4.3.2.2	Andorra, una suma de cultures.....	204
4.3.2.3	Trilingüisme i francofonia.....	208
4.3.2.4	Influència cultural francesa.....	218
4.3.2.5	Prestigi de la cultura francesa.....	233
4.3.2.6	Pèrdua d'influència francesa i canvi de tendència: cap a un model del sud.....	237
4.4	Cooperació.....	246
4.4.1	Percepció de la cooperació fronterera.....	247
4.4.2	Percepció de la cooperació transfronterera.....	271
4.4.3	Obstacles a la cooperació.....	279
5.	CONCLUSIONS.....	283
6.	BIBLIOGRAFIA.....	305

1

Introducció

Andorra, ja des dels seus inicis, ha mantingut sempre una sèrie de vincles i relacions amb França i Espanya. Aquests vincles han estat més o menys estrets en funció de l'època, de la zona i del context socioeconòmic dels tres Estats, així com les relacions entre ells, que d'alguna manera han condicionat la quotidianitat de les respectives societats.

Andorra, com a país de frontera, com molts altres petits estats europeus, viu d'aquesta condició, fet que implica que la seva lògica interna estigui estretament vinculada als països veïns. I per tant, la situació demogràfica, política, econòmica tant de França com d'Espanya tindran una repercussió sobre el Principat.

Tal com es va veure en l'estudi sobre les relacions frontereres entre el Principat d'Andorra i l'Alt Urgell, la frontera és simplement un pas duaner, ja que la permeabilitat de la frontera proporciona una gran fluïdesa de moviments, uns més predominants que d'altres. En la primera part de l'estudi sobre les relacions entre Andorra i l'Alt Urgell es van confirmar uns moviments concrets vinculats al món laboral, al comerç, a les xarxes de parentesc i amistats, formació i oci. L'objectiu d'aquest estudi és semblant. Partint del context socioeconòmic i històric d'Andorra, i de les condicions que se'n deriven, es vol constatar quina dinàmica dels moviments entre Andorra i França es dona en funció del moment històric.

Així doncs, partint d'una sèrie d'hipòtesis que més endavant enunciarem, els objectius d'aquesta recerca se centren en l'anàlisi de les relacions franco-andorranes, ja siguin de caire econòmic, laboral, social, d'immigració, entre altres, així com dur a terme una comparativa en el temps del tipus de relacions i moviments que s'han donat a partir d'un

context històric i socioeconòmic molt concret, i l'impacte que aquests poden tenir sobre Andorra com a país i societat.

1.1 Objectius de la recerca

L'objecte d'estudi d'aquesta recerca se centra essencialment en els vincles amb França. Tot i això, generalment les relacions entre estats abasten molts àmbits, per això caldrà delimitar les línies d'estudi. D'aquesta manera, els objectius establerts per dur a terme aquest treball són els següents.

En primer lloc es pretén partir del context sociohistòric tant d'Andorra com dels estats veïns per entendre la societat actual andorrana, així com els moviments que se'n deriven. Per tant, serà necessari dur a terme una recerca exploratòria, tenint en compte una sèrie de factors culturals, històrics, socials, migratoris i de l'àmbit educatiu, entre altres, per tal de veure com han condicionat els fluxos tant d'entrada com de sortida d'Andorra. Així doncs, en un principi es farà una anàlisi al llarg de la història per poder concebre els vincles que ha mantingut el Principat amb França, i com s'ha desenvolupat partint de la seva pròpia condició com a país fronterer. Això permetrà tenir una fotografia d'aquell moment i representar l'evolució al llarg dels anys. D'aquesta manera, coincidint amb el primer terç del segle xx, cal tenir en compte el context històric tant espanyol com francès ja que són dues realitats completament oposades, que van tenir una influència directa en el Principat d'Andorra.

Posteriorment s'analitzarà la situació actual del Principat, una situació molt diferent a la de mitjan segle passat, quan la tendència i la referència cap als països veïns s'ha capgirat.

A partir d'aquí es pretén assolir uns objectius més específics dividits en dos blocs.

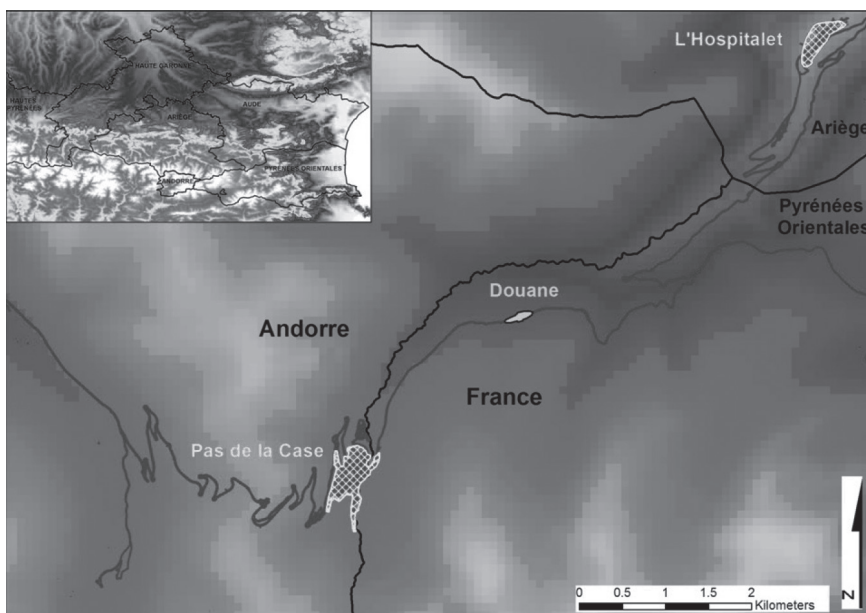
- En un primer moment s'estudiarà la zona estrictament fronterera, anomenada zona d'influència 1, per copsar els tipus de fluxos i moviments entre el Pas de la Casa i el departament de l'Arieja. Es pretén explicar i quantificar els intercanvis, i per tant esbrinar el volum d'aquests, així com captar la direcció i la motivació per la qual es realitza aquell precís desplaçament. A més, es farà una comparativa entre els fluxos provinents de França i d'Espanya i s'extrauran les dinàmiques respecte als moviments fronterers francesos.
- Seguidament s'analitzaran les relacions que es donen entre el Principat d'Andorra i la República francesa, en la zona d'influència 2.

Aquest bloc consisteix a descriure aquells lligams que es donen amb França però que no es limiten a la zona fronterera, identificar i comprendre les dinàmiques, com aquestes sostenen altres lligams, i com contribueixen al fet que es reproduïxin amb més mesura.

A continuació es pretén estudiar com les relacions, de diferents tipus, que s'han donat entre ambdós països han afectat i condicionat la presència cultural francesa a Andorra, la francofonia així com la influència d'aquesta sobre els hàbits i costums a Andorra.

A l'últim, es vol valorar la qüestió de la cooperació, i si aquesta té algun tipus de repercussió sobre els intercanvis tant fronterers com transfronterers, i per tant identificar l'existència o no d'obstacles a les relacions andorrano-franceses.

Gràfic 1. Mapa del Principat d'Andorra i França a la zona fronterera

Font: Elaboració pròpia

2

Marc teòric

2.1 Marc contextual

Per tal d'abordar la temàtica de manera encertada, cal primerament tractar i per tant delimitar el concepte de *mobilitat*, així com el de *frontera*, ja que es consideren necessaris per entendre la complexitat del tema.

Les *mobilitats* són realitats quotidianes, considerades com un fenomen geogràfic però també social. John Urry, quan parla de mobilitat, fa referència als fluxos de persones a l'interior de cada societat, i allhora a l'exterior d'aquestes, així com els lligams existents entre aquests fluxos i les circumstàncies que els motiven.¹

John Urry esmenta una sèrie de trets característics sobre les mobilitats, i és que aquestes sovint són desiguals, heterogènies i, sobretot, imprevisibles. No es coneix del cert on comencen i acaben, es tracta simplement d'un moviment. Els fluxos estan canalitzats al llarg dels paisatges o territoris. Se'ls atribueix la característica de ser relacionals en el sentit que contribueixen a la relació entre diferents espais. A més a més, es desplacen cap a una direcció concreta i a una velocitat determinada, i amb una determinada freqüència, la qual pot ser molt variada en funció del motiu.

Com es veurà més endavant, una sèrie d'esdeveniments econòmics, polítics i socials, entre altres, potencien o bé al contrari atenuen els fluxos i tenen una repercussió directa sobre la societat. Aquests moviments derivats de les mobilitats produeixen i reproduïxen la vida social

---

1. URRY, J. (2000), *Sociologie des mobilités*. París: Armand Colin.

i les formes culturals. Les formes culturals, enteses com a pràctiques i hàbits culturals, són de per si mòbils, ja que suposen una diversitat de perfils. A través de les mobilitats dels individus es constitueix, doncs, la vida social així com la identitat social, les quals es formen i es reformen de manera recursiva.

Les mobilitats augmenten exponencialment arreu d'Europa i a Occident, a partir de l'època fordista i postfordista, coincidint amb el desenvolupament de les xarxes de transport i comunicació. Aquest fet ha permès desenvolupar nous esquemes de la vida social més dinàmics, anteposats al sedentarisme i a l'estaticisme. Es donen relacions socials en forma de migracions, comunicacions, deslocalitzacions, viatges, estudis internacionals, entre altres. Això ha tingut una sèrie de conseqüències en l'àmbit social, ja que s'han reconfigurat determinats hàbits i formes de viure totalment vinculats a l'expansió de l'automòbil, s'ha transformat la visió del temps, de l'espai i de la velocitat, i s'ha reorganitzat així les ciutats i les relacions a l'interior d'aquestes. L'ús de l'automòbil no es redueix exclusivament a un transport, sinó que es converteix en un mode de vida. Es dona un important increment de les mobilitats quotidianes, que té com a resultat un augment dels quilòmetres recorreguts per qualsevol individu.

Segons Alain Bourdin,² autor especialitzat en urbanisme, la mobilitat apareix com una activitat més lliure, no tant com un desplaçament organitzat sinó com quelcom més condicionat a la conjuntura. Per tant, moltes de les mobilitats es poden explicar en funció del context socioeconòmic i polític. Sovint, es donen unes condicions econòmiques i socials inestables, fet que repercuteix directament en l'esfera laboral, i per tant sobre el nivell i la qualitat de vida dels individus. Això passa a ser un motiu de pes per tal de desplaçar-se. Els sistemes polítics d'alguns països han estat també una raó per abandonar el país d'origen i refugiar-se en un altre.

Per altra banda, el concepte de *frontera* és essencial entendre'l en la seva varietat de dimensions. Per això en un primer moment es definirà el concepte entès com a tal, en la seva simplicitat. Quan es parla de frontera es fa doncs referència a la línia convencional que marca el límit d'un territori. Les fronteres poden ser delimitades de manera física (murs), però habitualment el límit és intangible, i es fa mitjançant l'acord

---

2. BOURDIN, A. (2004), "L'individualisme à l'heure de la mobilité généralisée", a S. ALLEMAND, F. ASCHER i J. LÉVY (dirs.), *Les sens du mouvement*, Cerisy: Editions Belin.

dels estats implicats. Seguidament es farà un repàs epistemològic basat en les aportacions d'Eusebio Medina García.³

En aquests últims anys s'han dut a terme una sèrie d'estudis molt especialitzats sobre països i regions transfrontereres. S'han enfocat sempre des d'una sola vessant, ja sigui més historicista o geopolítica, partint del concepte de frontera, sense aplicar una visió més interdisciplinària. Davant d'això, cal per tant un enfocament multidimensional per tal d'analitzar els moviments i fluxos que se'n deriven en diferents àmbits, ja sigui laboral, educatiu, comercial, lúdic, a més de copsar tots aquells efectes que tenen lloc, i poder entendre les dinàmiques a partir d'aquest espai.

El concepte de frontera utilitzat tradicionalment descriu un sol espai concret referent a una espècie de barrera, molt lligat als processos de militarització, burocratització, centralització i legitimació dels estats nacionals. Tanmateix, les fronteres actuals tenen la finalitat de delimitar espais d'interacció i intercanvi. A través d'aquí es realitzen múltiples connexions que tenen una sèrie de conseqüències per a ambdues bandes de la frontera. Així doncs, com bé diu Eusebio Medina, en la dimensió històrica s'observa que al llarg del temps ha variat aquest concepte. Anteriorment a la sedentarització de les societats, les fronteres tan sols representaven uns límits precisos, es parlava de fronteres polítiques i administratives. A dia d'avui, les societats globalitzades adopten una resignificació d'aquests límits.

Quan es parla de la dimensió espacial es fa referència al territori exclusiu sobre el qual l'estat nació exerceix sobirania. Tot i això, és evident que no es pot reduir la frontera a un aspecte exclusivament físic i territorial, sinó que cal anar més enllà. És a dir, la dimensió espacial també entén de representacions imaginàries i mentals, no es restringeix a la línia fronterera tangible. Lligat a aquesta, podem parlar de tot el que fa referència a l'imaginari col·lectiu, l'anomenada dimensió ideacional. Aquesta fa referència a allò que compon l'univers de referència, tots aquells aspectes intangibles. Dit d'una altra manera, correspon als patrons culturals i socials que componen una identitat cultural en què preval un significat compartit, a partir del qual cada individu posseeix una visió envers els altres, així com les barreres lingüístiques, ètniques, identitàries, històriques, que ens separen. Un altre autor, Thomas K. Schippers,⁴ també parla de la frontera com una construcció

---

3. MEDINA GARCIA, E. (2006), "Aportaciones para una epistemología de los estudios sobre fronteras internacionales". *Revista de Estudios Fronterizos*, 13, vol. 7, p. 9-27.

4. SCHIPPERS, T. K. (2002), "La frontière dans l'imaginaire identitaire en Europe", a *Frontières, Actes du 125e Congrès National des Sociétés Historiques et Scientifiques (Lille, 2000)*, París: CTHS, p. 79-86. Citat a O. JANÉ, "Psico(socio)logía e identidad de la frontera en la época moderna", *Manuscrits. Revista d'història d'història moderna*, 26, p. 93-120.

social, en què la suma d'una sèrie d'elements culturals desenvolupats per l'individu formen les fronteres mentals.

Reprement l'operacionalització d'Eusebio Medina García, pel que fa a la dimensió normativa, aquesta es caracteritza per la frontera política estipulada arran de l'emergència dels estats nació, atès que en l'època moderna preval la idea nacional i cal prefixar i marcar els límits de les competències estatals. S'entén com un element estructural intern del poder de cada estat, la sobirania nacional, i tot allò que la compon, és a dir, institucions i organitzacions. Anthony Giddens considera que la frontera és un marcador de la sobirania nacional.⁵ Tanmateix, amb l'onada globalitzadora, i les mobilitats i fluxos que provoca, s'ha generat una pèrdua del control de l'estat sobre la cultura nacional, fet que, segons Urry, posa en qüestió l'estat nació-societat.⁶ D'aquesta manera, l'àmbit normatiu marca les relacions polítiques entre diferents estats, fet que incideix en els fluxos d'intercanvi així com en les interaccions que es donen en els espais fronterers.

La dimensió materialista representa tot allò que deriva dels intercanvis econòmics, comercials, materials, generalment pautats per les lleis fiscals i duaneres. Així doncs, els acords de caire fiscal entre països regeixen els fluxos i moviments. Cal esmentar que això té una repercussió sobre els intercanvis. En tota zona fronterera se'n donen tant de lícits com d'il·lícits, però aquests últims, fruit d'una frontera rígida i altament controlada, es tradueixen en tràfic il·legal de mercaderies o persones.

A l'últim, la dimensió agencial és la suma de les activitats i interaccions dutes a terme en un espai concret, de les quals deriven unes emocions i vivències que van conformant la dimensió ideacional ja esmentada. Aquesta dimensió inclou doncs el procés del tangible a l'intangible, tot creant una identitat en la qual cada individu s'acomoda, i genera el seu propi espai simbòlic.

En el mateix sentit que els autors esmentats, Daniel Nordman⁷ concep la frontera com una línia imaginària. Aquesta pot prendre diverses formes, ja sigui natural, de caire fluvial, terrestre, aèria, marítima, però també humana, és a dir política, ideològica, administrativa, lingüística, religiosa, jurídica. I, com ja s'ha esmentat, una de les funcions d'aquesta frontera és delimitar la sobirania nacional de l'estat de ple dret, i

---

5. GIDDENS, A. (1994), *Consecuencias de la modernidad*. Madrid: Alianza editorial.

6. URRY, J., *Sociologie des mobilités*. Paris: Armand Colin.

7. NORDMAN, D. (2008), "La frontera: teories i lògiques territorials a França (segles XVI-XVIII)". *Manuscrits. Revista d'història moderna*, 26.

aquesta sobirania comporta tres elements indissociables que es tradueixen en una frontera, una població i un territori.

Així doncs, l'anàlisi de la frontera varia en funció de l'època, no és el mateix durant el segle XIX, que durant el segle XX i el XXI, i per tant en funció del moment es parteix d'unes dimensions o d'unes altres, basant-se en una determinada perspectiva. A més, cal tenir en compte que al llarg del temps se'n conformen de noves i alhora se'n desfan. Això és el resultat d'una sèrie d'esdeveniments socials, econòmics i polítics (guerres, migracions...) que donen lloc al fenomen de la globalització, i per tant incideixen en la concepció d'aquesta. Autors com Mol i Law fan ús de la metàfora del fluid per fer referència al procés que viuen les fronteres del "va i ve", poden esdevenir poroses o desaparèixer, mentre que les relacions poden transformar-se sense discontinuïtat.⁸ Com es veurà al llarg del treball, en el cas de la frontera del Pas de la Casa, aquesta ha anat adoptant un significat diferent al llarg de la història. Ha passat de ser una frontera totalment política, on la permeabilitat i continuïtat territorial eren una realitat, a ser una línia divisòria i separadora, però també alhora una línia integradora. En l'actualitat, aquesta frontera, tant de la banda espanyola com francesa, assumeix un nou rol i la lògica que l'acompanya concep una frontera d'unió i obertura que permet interaccions més fluides i flexibles.

Oscar Jané, un altre autor que estudia les fronteres, més concretament les del Pirineu, aborda la temàtica fronterera des d'un nivell tangible,⁹ entre altres. Situa la frontera com un element antròpic del paisatge, la qual adopta una forma física i per tant tangible. A més, Jané explica l'ús de les fronteres com l'afany de domini, límits d'accés i ús d'aquestes, expressa així el que conforma d'alguna manera la propietat privada. Els individus acotem constantment límits. Tal és aquesta tendència, que dins d'una mateixa ciutat, sovint s'estableixen unes fronteres urbanes, les quals marquen grans desigualtats entre barris, delimiten zones degradades per una banda, i zones residencials riques per l'altra, materialitzant una determinada promoció social.

Un cop vista la perspectiva de diferents autors pel que fa a l'abordatge del concepte de frontera, cal fer èmfasi en el fet que les re-significacions que s'han fet vénen donades principalment pel procés de

---

8. MOL, A i LAW, J. (1994), "Regions, networks and fluids: anaemia and social topology", *Social Studies of Sciences*, vol. 24, núm. 4, p. 641-671; Sage Publications, p. 643.

9. JANÉ, O. i SOLÉ, Q. (2011), *Observar les fronteres, veure el món*, Catarroja - Figueres - Perpinyà: Editorial Afers.

globalització i l'apogeu del neoliberalisme. Alguns experts, com Koff¹⁰ o Sassen, argumenten que en els darrers cinquanta o seixanta anys s'han desestabilitzat els estats nació, ja que s'ha creat una competència per la sobirania d'aquests deguda al procés de globalització. Més concretament, per causa de les activitats socioeconòmiques que deixen d'estar limitades per les fronteres nacionals, ja que s'han traspasat a les xarxes transnacionals de ciutadania, d'informació, d'intercanvi intel·lectual i de mobilització social, entre altres.

Aquest fenomen de la globalització ha alterat per tant el terme frontera. Fins i tot alguns autors han passat de parlar del concepte de "frontera" com a tal (una línia que marca els límits del territori), a un de més ampli, definit com a "zones frontereres", on es tenen en compte diversos segments territorials, o bé com a "regions frontereres", les quals engloben una regió. Aquesta permutació dóna lloc a una permeabilitat de les fronteres, atès que els processos globalitzadors sobrepassen les fronteres nacionals, i les relacions transfrontereres recolzen en projectes de cooperació fronterera. Es pot parlar d'unes antigues àrees de divisió i separació que regien la frontera, i actualment reflecteixen zones d'integració i desenvolupament. D'aquesta manera, en aquest context de globalització i liberalització del comerç, les dinàmiques que es donen entre països han patit un gran canvi i, per tant, s'han transformat els fluxos d'un estat a un altre, donant peu a una nova realitat social.

Davant d'aquests nous escenaris, sorgeixen noves necessitats que cal abordar mitjançant projectes de cooperació transfronterera entre estats, de tal manera que es permeti un desenvolupament de la zona i, per tant, una integració fronterera. Per donar-se una situació com aquesta es requereixen una sèrie d'elements. El desenvolupament de les zones i la interacció entre aquestes, són dos factors necessaris i indispensables perquè es doni una situació òptima. És a dir, una sense l'altra no es poden donar, ja que van íntimament lligades. Per tant, el desenvolupament fronterer és un requisit imprescindible.

Tot i això, la integració fronterera no es dóna per si sola. D'aquesta manera, quan fem al·lusió a la integració fronterera s'entén aquesta com aquell procés d'incorporació i assimilació convingut per dos estats amb l'objectiu de propiciar el desenvolupament sobre la base de la complementarietat pel que fa a les potencialitats i recursos. La integració

---

10. KOFF, H. (2008), "La política fronteriza comprada y las estructuras del poder". *Estudios Políticos* 32 (Medellín), p. 119-134.

és més forta quan es redueix el pes de les barreres administratives i polítiques, atès que hi ha certa continuïtat en el territori no obstaculitzada per la línia fronterera com a construcció social. Aquesta integració ve acompanyada d'una interacció fronterera, la qual reflecteix un intercanvi i una relació recíproca entre actors, cosa que facilita la comunicació i crea una xarxa d'intercanvi i interdependència.

Alhora, per acabar de complementar el desenvolupament i la integració fronterera es requereix la cooperació. Aquesta última consisteix en la col·laboració i el conjunt d'iniciatives preses per part de dos o més estats implicats per tal d'assentar les bases del desenvolupament. Perquè es doni cooperació és necessari que hi hagi un sistema comú de comunicacions, objectius, normes socials, institucions i una seguretat recíproca pel que fa a les expectatives. La cooperació esdevé aleshores un mitjà per a la integració dels espais fronterers, ja que és una manera de fer front als diferents problemes comuns. Els poders i les institucions públiques s'ocupen de mitigar una sèrie de conseqüències perjudicials generades per la frontera en si. Tot i això, un problema important davant la cooperació és la desigualtat de poder i competencialitat de les institucions implicades.

Així doncs, es pretén abordar l'estudi dels límits i de les fronteres de manera que permeti facilitar la comprensió dels canvis en el significat de la frontera davant el discurs de la globalització i el sorgiment de noves manifestacions socials en les zones frontereres. El procés de globalització contribueix a una major permeabilitat dels moviments i fluxos transfronterers. Tot i això, les fronteres segueixen sent espais sensibles de separació territorial davant dels canvis en el mapa polític mundial.

Una zona fronterera juga un rol dinàmic en processos d'integració, atès que és l'àrea que vincula els espais que s'integren. En aquests espais se sol donar una integració econòmica, cultural (expressions artístiques i lingüístiques), històrica (tots aquells elements que faciliten el vincle, o bé que generen causes d'afinitat o enemistat), i a l'últim la integració sociopolítica (les relacions de poder entre grups i actors tenen una influència directa en el grau d'integració).¹¹

La permeabilitat que es dona a les fronteres pren diverses formes, ja siguin mobilitats o fluxos, però alhora també es transmet una cul-

---

11. VAN HOUTOM, H. (1998), *The Development of Cross-Border Economic Relations. A theoretical and empirical study of the influence of the state border on the development of cross-border economic relations between firms in border regions of the Netherlands and Belgium*, Amsterdam: ThelaThesis Publishers.

tura i, per tant, dóna lloc a una diversitat cultural. Quan es parla de diversitat cultural es fa referència a la convivència de diferents cultures en una mateixa societat.

A partir d'aquí es poden donar diferents models culturals com ara l'assimilació, la integració, el pluralisme. I aquests van en funció del país i de la política impartida. L'assimilació és el procés pel qual la persona o grup adopta com a pròpia la cultura dominant en la societat, alhora que abandona progressivament la seva identitat cultural, deixant lloc a l'aculturació. Un exemple d'aquest tipus correspon al model francès antic, tots aquells immigrants que en el seu moment van arribar a França, s'establien i esdevenien ciutadans, adoptant el gentilici, així com una identitat cultural i nacional. Als anys setanta aquest model entra en crisi i és substituït pel model hegemonista actual. Aquest manté una separació cultural entre la perspectiva d'homogeneïtzació en l'esfera pública i una perspectiva multicultural en l'esfera privada. La primera regula la ciutadania en base a un model assimilacionista, tot i que en l'àmbit privat es permet l'ús de diverses cultures i el que això comporta: multiplicitat de llengües, costums, tradicions, etc. En la societat dels Estats Units d'Amèrica trobem el model del Melting pot (Gordon: 1978), que és aquell on es barregen totes les cultures presents en aquell entorn, no es dóna una assimilació entre identitat cultural i nacional. En contraposició a l'assimilació, forma part d'un model més genèric, d'origen anglosaxó, conegut com a pluralisme o com a multiculturalisme (Kallen: 1924). Aquest és el fenomen pel qual l'individu preserva la llengua, la religió i els costums, és a dir, la seva cultura originària. No obstant això, s'integren al país receptor tot aprenent la llengua i participant en la vida política i econòmica, es fomenta a partir d'aquí la diversitat cultural.¹²

Davant d'aquests diferents models culturals que trobem en les societats actuals, sovint és difícil ubicar i associar estats en concret, atès que analitzar el desenvolupament cultural té un caràcter complex.

La cooperació transfronterera entre Andorra i la República Francesa

Com ja s'ha esmentat al primer apartat del marc teòric, on es desenvolupaven una sèrie de conceptes importants en aquest estudi, la cooperació transfronterera és de vital rellevància pel que fa al desenvolupament d'aquesta àmplia zona. Al llarg dels anys s'han assolit determinats acords entre l'Estat francès i el Principat d'Andorra,

---

12 TORRES, F. (2005), "De la asimilación al pluralismo. Inmigración y gestión de la diversidad cultural en las sociedades contemporáneas", *Arxius de Ciències Socials*, 11, p. 61-87.

centrats en la cooperació, ja que aquesta és una necessitat i una realitat quotidiana. Si es mira segles enrere, es destaca que la relació entre ambdós estats ha estat sempre molt estreta i dependent. Des del segle XIII, moment en el qual es van signar els pariatges entre el bisbe d'Urgell i el Comtat de Foix, es va establir un condomini, i a partir d'aquí s'han anat passant els drets de consenyoria en el decurs de la història, dels reis de França al president de la República, fins que al 1993 es promulga la Constitució andorrana.

Els convenis entre el Principat d'Andorra i els dos països veïns tenen característiques diferents. En aquest apartat es descriuen els convenis establerts entre Andorra i la República Francesa, atès que en aquest estudi ens centrem exclusivament en França i les relacions que se'n deriven. Fet que no treu que existeixin acords trilaterals, i per tant també es faci esment del Regne d'Espanya.

Quan es parla de convenis i acords internacionals es fa referència a l'acord de voluntats que sorgeix entre dos estats o més, potser arran d'una discrepància d'opinions respecte a una sèrie de qüestions, però també per facilitar i afavorir la relació. Així doncs, els acords presos entre països pretenen apostar per una relació satisfactòria, en què la convivència entre aquests sigui òptima. D'aquesta manera, serveixen alhora per donar facilitats en diferents àmbits, ja sigui econòmic, polític o comercial, entre altres, així com millorar el desenvolupament d'accions per a la cooperació transfronterera. La República Francesa i el Principat d'Andorra al llarg dels anys han emprès una sèrie de tractats bilaterals, refermant així les relacions diplomàtiques entre ambdós països.

En primer lloc s'expliquen els diferents acords bilaterals existents entre Andorra i França i el conveni trilateral entre el Principat d'Andorra, el Regne d'Espanya i la República Francesa. A més, es fa un especial èmfasi en les relacions dins de la CTP (Comunitat de Treball dels Pirineus). Per acabar, es destaquen dues institucions que contribueixen quotidianament a la cooperació amb el país veí, en un àmbit més específic com és el cultural.

- La cooperació educativa és una dimensió de gran importància a través de la qual es perceben els esforços de treball conjunt entre Andorra i França en matèria educativa. L'establiment d'un ensenyament francès de qualitat en el marc de l'estructura educativa d'Andorra fomenta el desenvolupament de la llengua francesa, tot respectant la identitat andorrana. Aquesta cooperació va des de l'ensenyança primària i secundària fins a la formació professional i l'ensenyament superior, i es tradueix en una multitud d'acords i convenis bilaterals firmats al llarg de la història.